

1-129-9

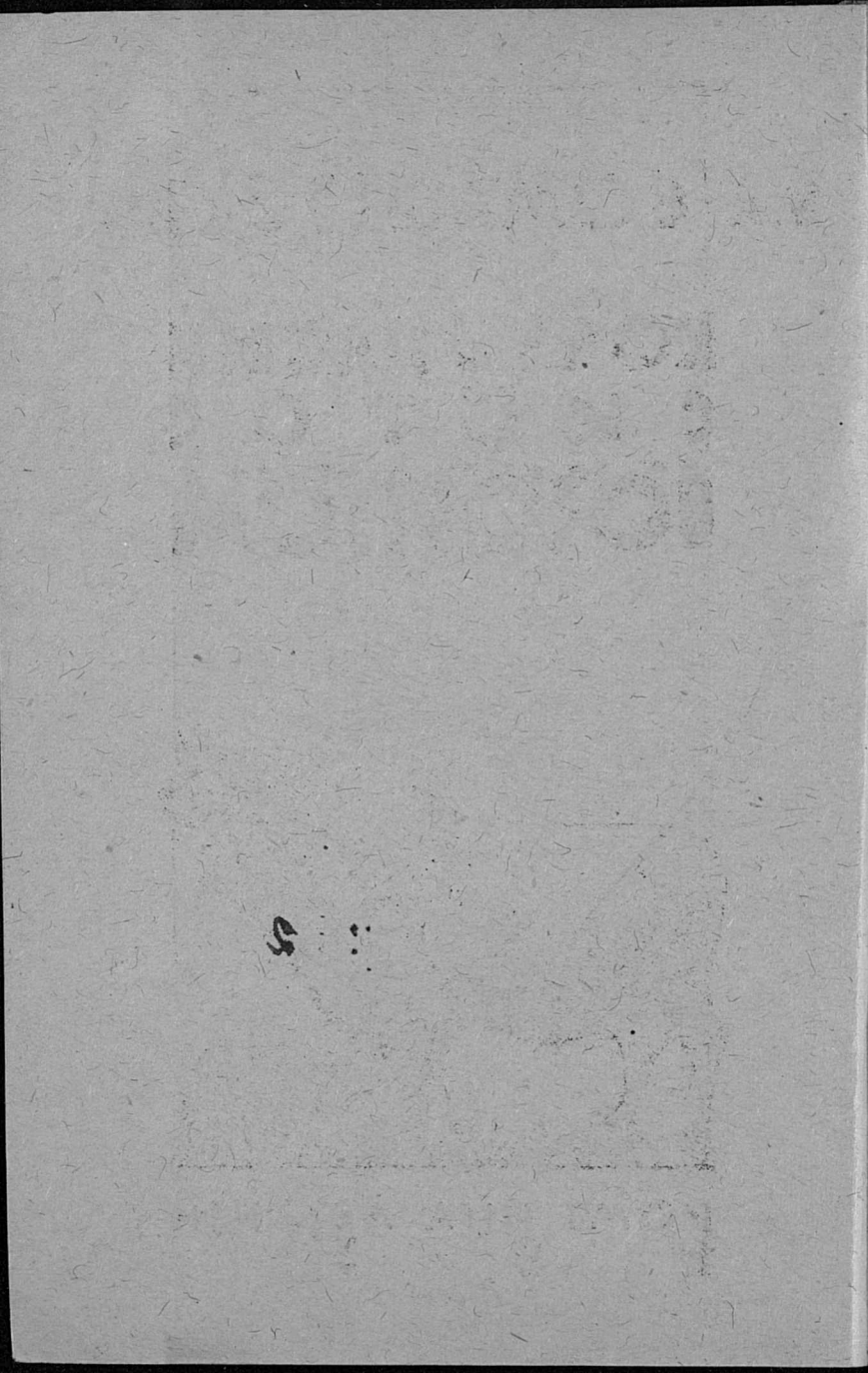
176.

В.А. ДОМАШЕРСКАЈА

КОЛХОЗЈАСДИН
С К Ö Т Ö С
ДÖЗÖРITÖМ

КОМІ ЦІГА ЛЕЗАНІН
1 9 3 1

Коми-3

2-879

В. А ДОМАШЕВСКАЈА

КОЛХОЗЈАСЫН
СКӨТӨС ДӨЗӨРІТӨМ

Г.П.Б-на обяз. экз.
Лнгр. 1931 год
Акт № 4329

КОМИ ҢИГА ЛЕҘАНИН
СЫКТЫВКАР--1931

Обложка работы В. Крюкова

В. А. Домашевская—Уход за скотом в колхозах.

отпеч. в типогр. Коми Из-ва
в колич. 3000 экз. зак. № 5577.
облит № 410. г. Сыктывкар
1931 г.

РССУ

1. Нъечерноземнӧй полосаын скот виӑмлӧн да сӱӑс ӧтүвтӧмлӧн коланлуныс

Мӱжан виӑму овмӧс дыр кад вӧли наӑ ужалан овмӧсӧн. Скӧтвиӑӧм вылӧ омӧльжыка виӑӧдлӧсны. Скӧтӧс виӑлӧсны кужӧд вӧчӧм вӧснажык. Кужӧдыс вӧли колӧ му вынӧсӧм вылӧ. Вӧждӧр ӧ скӧтвиӑӧмыс мунлӧс гӧртӧм муяс вылын. Кор жӧзыс пондӧс содны, пӧс-кӧтӧнажасӧ пондӧсны гӧравны наӑ вӧсӧтан му вылӧ. Секи скӧт виӑӧм пондӧс чӧнны. Мы-жӧн бырӧ донтӧм скӧтвиӑӧнӧныс, секи скӧтвиӑӧмыс доходыс омӧла пондӧс вӧны, вӧсӧгӧсӧ ез кут вӧштыны.

СССР вӧжвылын да шӧрвыжасӧ климат да мугӧн (почвеннӧ) условӧжасыс сещӧм, он-кӧ кыпӧд скӧтвиӑӧмсӧ, оз пӧж пагкӧдны му ужалӧмсӧ. Сещӧм скӧтвиӑӧтӧм овмӧсыд жӧнжыкасӧ сулалӧ повӧдӧла сажын. Кӧжыд, зера гожӧмын, кодӧ оз ещасыс овывлы, шуам Ленинград областын, кӧжӧм културажасыд оз вермыны ассӧ вӧштыны, кынмӧны. Наӑужалан овмӧс, абу-кӧ сылы отсӧс вылӧ скӧтвиӑӧм, вӧжӧ убытка.

Совет Союз војвывса муџијас пöјим рö-
маöг (подзолістöј). Медым һань културајас
гегісны ыжыджык урожај, колö јона вынсöд-
ны кужöдөн. Сыыг öпріч, скöтвіқöм овмöс
вермас іспользујтны му ужалігөн лоөм торјас:
іқас, кыд, турун да мукöдтор. Тані скöтвіқö-
мыс лоö фабрика код. Мі сіјöс вердам му-
ужалöмыг лоөм продуктөн да сіјö пöртам
јöлö, јажö, госö, кучікö да мукöдторјö. Тажö
віггалö, муужалöм да скöтвіқöм кык јукöд,
кодјасöс торјöдны оз поз віқму овмöс ну-
öдöмыг.

Öнi скöтвіқöм паккöдöмын лоi вöчöма
ыжыд вокков. Öд скöтвіқан продуктјас вылö
колöмыс кыптö. Колö сіјö продуктыс СССР
пыщкын сојöм вылö да заграничаö вузалöм
вылö. Карјас корöны скöтөн гетан продукта-
јас, медгасö јöv продуктјас. Сіқ-жö, колö і
сіктлы.

Револуціја бöрын јövзікаса продукта вö-
чöм тöдчымөн јона содіс. Сöман сојöмыс
јонжыка содіс да тырмымöчез-на лö. Медга-
сö оз тырмы сы вöсна, мыј ужалыг јöзлөн
сојöм јуöмыс бурміс да коланлун сы вылö
тöдчымөн кыптіс. Пыщкöс (внутреннöј) ры-
ноклы да промышленностлы сіјö продуктсö
гетöм кынзi, колö гетны і экспорт вылö. Ме-
дым скöт віқöмыг продуктсö нуны заграни-
чаö. Сы вестö вајны сетыг колан машінајас
промышленностлы да сіктса овмöслы. Сіјөн

ödağdны индустриализатсия өд. Тајо кыкнан
могсө мијан скөтвиқан овмөс, ез вермы тырмөз
могмөды. Помкаыс медгасө лөд, сені скөт
виқом техникаыс јона бөрө колөма да көрым
база котьртөмыс жеб. Сегга скөтвиқомсө
торјөдлөма уна миллона өтка крестана овмөс-
јасын. Өтка овмөсјас жебынікөс да еша се-
төны вузөс јөв продукта. Өтка овмөсјасыс,
экономика бокгаң јон овмөсјасөн, кыңи ыжыд
өтувја овмөсјас, оз вермыны лоны. Өтка крестана
виқму овмөсјасын, ічөтік виқмујас вылын оз
пөч вөдөтчыны бур гырыс машинајасөн да і
сіјө абу выгөднө. Позис-кө ескө машинаөн
ужавны, кокнөдіс ужсө да кыпөдіс ужыслыс
продуктејасө. Тащөм овмөсад робочөј вөлыд,
абу-кө бөкөвөј кыскаган уж, пондас прөста
овны. А верднысө колө во гөгөр чөж. Сы
вөсна, сіјө ваяө ыжыд убытка. Јөла скөт
виқөмлы ічөг овмөсын он вермы скөтлы лө-
гөсны тырмөз көрым.

Пөскөтинајас да виқјас јона-на колө бур-
мөдны, костыны да меліоратсия нуөдны.
Тајо ужсө нуөдны посныд торја крестана
овмөсјас оз вермыны: огө-кө бурмөдө виқјас
да пөскөтинајас, ог вермі лептыны скөтлыс
продуктејасө. Пөскөтинајас бурмөдөмлөн ко-
ланлуныс тыдалө со кытыс: өті мөслы гөжөм
быд кежлө колө бур пөскөтина гектаржын, а
лок пөскөтина 5 га-өң. Бурмөдөм виқјас сетөны
бур, колан турун. Васөд виқјас вылын турун-

ыс јона вежласо. Сы вөсна, турун артмытом
војасо гол крестаналы лоо скөтсо вузавны.

Вьд крестаналы гөгөрвоана, медем мөс-
лыг бостны унжык јөв да медем јөлысвөлі
донтом, колө лөсөдны гожөм кежлө бурпөс-
көтинајас. Веж турун көрымыс-кө абу, колө
сетны өлөс да корнеплод көрымјас. Силөс,
либө шуөдөм (заквашенный) көрым лөсөдөм
кутө торја значеннө. Силосујтөмнас ми вермам
заптыны во чөж кежлө пөгөс көрым скөтлы.
Силөсө лөсөдигөн ми омөлжыка јөрмам авла-
выв вын кутөмө (от силы природы) дај еща-
жык вессө сојаныс вошө, өлосујтигөн вошө
10%, а тугун заптөгөн 20-25%. Силос улө
колө стрөитны гырыг башнајас. Лапкыдик
өлөс гујасын, өлосујтөмөн көрымыс сөзмө да
бакшасө, вошө 20%-өң Бетонірујтөм, кірпічыс
вөчөм гырыг башнајасын вошөныс оз ло ве-
сег 1½%. Таыг өпріч, сөшөм өлосыс бур
сіјөн, мыј сені пөчө өлосујтны кымынкө пө-
лөс көрым да уна кадө. Сы вөсна көрымыс
лоо уна өкас. Пөчны пондас суөдны спөтсі-
альнөј өлосујтан машинајас, механізірујтны
ужсө да мүкөдтор.

Корнеплодјас сетны гырыг урожајас.
Сы пьдөфө најөс колө вынөдны да нуөдны
бур дөчөр. Сы вөсна најө і шуөны уждептан
(трудоемкөј) культурајасөн. Посні өтка овмөс-
јасын ужалыөјасыс оз тырмы. Налы быт лоо
дугөдны корнеплод вөдөтөмыс. Сы вөсна,

налыон оз вермы лоны јов ветан кӱрымыс (молокогоннын корм). Ӑтка овмӱсјасӱн кӱрым лӱгӱдӱмыс-нын вӱзталӱ, мыј скӱтвӱџӱм паккӱдӱм могсӱ на вылӱ артавны оз поџ. Сещӱм овмӱсјассӱ, гырыс ӱтувја овмӱсјасӱ кытыртӱмӱн вермам разрешӱтны кӱрым јылыс вопрос. Сегга гырыс, ӱтувја овмӱсјасын посны ӱтка овмӱс дорыс, унџык поџӱ вӱчны бурторјас; 1) поџӱ стрӱйтны шоныд, југыд скӱтвӱџанијас да сетчӱ лӱгӱдны колана оборудованњӱјас, 2) скӱт вердӱмсӱ поџӱ нуӱдны зоотехнӱкјас, индӱм норма сертӱ, да лӱгӱдӱны пӱтӱса кӱрымјас, 3) поџӱ скӱтјасӱс вӱџны бур условӱјӱјасӱн да бурџыка дӱџӱрӱтӱмӱн, 4) поџас бӱрјыны да быдтыны бурџык том скӱтӱс, 5) поџас лӱгӱдны унџык јӱв вајан скӱтӱс да 6) лӱгӱдны бур ветеринарнӱј надзор.

Тажӱ став условӱјӱыс-кӱ ем, сек донтӱммас скӱтвӱџӱмыс да щӱщ кыптас сылӱн производӱтельностыс да докодностыс.

Скӱт вӱџӱм вӱпрос могмӱдӱмлӱн тујыс ӱтӱк—сӱјӱ ӱтлаӱдны уна мӱльона ӱтка крег-тана овмӱсјассӱ колхозјасӱ да лӱгӱдны ыџыд овмӱс. Овмӱс лептан тујјасыс коллектӱвизатсӱја, кооператсӱја. Мӱјанлы тајӱ тујјасӱдыс ӱ колӱ мунны.

2. Ӑтувја скӱтоланӱн (скотныј двор)

Медым скӱтвӱџӱмсӱ ӱтувтны да нуӱдны реконструктсӱја, первојја могӱн лӱӱ—вӱчны

өтүвја скөтвиқанін. Вөчны сы серті, кычі шөктө зоогігіјена (скөт қоньвіқалун жылыг наука). Скөтвиқанінсө колө вөчны сігі, медем сынөдсө поіс кутны сөстөмс. Сегга, мед вөлі тырмымөн југыд, шоныд да кос. Скөтјасөс јуклыны, медем мөда-мөдыслы ез мешајтны да мед поіс најөс бура дөзөрітны. Медем өніја өтүвтчыг колхоэнікјас вермісны стрөітны скөт картајас, колө, медем сіјө картајасыс ез зев донаө сүвтны. Сы могоы, поіө віқны важ скөтвиқанінјасыг материалсө (вөрсө). Колө скөт картасө вөчны сігі арталөмөн, медем сіјөс мөдыг поіс ыждөдны да бурмөдны.

Міјан воқын сулалө мөг; бурмөдны скөтлыг олан условіјөсө. Сіг-кө, скөт картајаслы колө лоны, со кушөм требованьнөјас:

1. Скөтоланінјас колө стрөјтавны сешөм местајасө, кычө оз лок пукалан ва. Стрөјба улө медбур подулөн (грунтөн лыфдыгө ізја грун. Скөт картајасө колө вөчны асыв-лунө банөн, медем скөтвиқанінад коніджыка пыріс шонді југөр да шоныд. Стрөітчан материалыс (кер плака) мед вөлі кос, да ас піјас оз кыскы улыссө (сыровтсө).

2. Скөтвиқанінлөн судтаыс колө лоны 250-275 см. жуқта. Тајө судтанас лөө кубатураыс өті скөт вылө 20,6 куб. м. Бура-кө лөө лөбөдөма виньтлатсіја тајө кубатура зев лөгыда тырмө. Јіркыс колө лоны топыд да мед

ез лез шоныдсө, һи скөтгәһ кажан руссө. Петны-кө пондас шоныдыс, јіркыс кугас ва вожтавны дај өдјө сігмыны. Жожсө колө вөчны вылөжык, медым муас оз інмы 25 см. кымын. Сегса-өд сеті-жө пондас візувтны кујөд ваыс. Жожсө колө вөчны сізі, медым сетчө оз јіж ва-һи газ. Сізнад, колө лоны топыд, шоныд да өтшылыд. Тазі вөчөм могыс колан материалјас мјан абуөг. Медбур жөжјасөн лооны: топөдөм сој вылө волсавны плакыс жож. Почө вөчны і бетоныс. Сөмын плакыс жожтө лоө щөкыда ремонтірујтны, а мөдсө—јона волсавны. Жожыс вөчсө һуна католөн кујөд ва летчан жөлөблаһ, медым кујөдваыс петіс скөтоланіныс ывлаө. Кујөдва летчан воргасө буржык вөчны кык торјыс өһіас—площадә кофөс, кытчө чукөрмө волөсыс да асмогыс; мөдөс—жөлөб (ворга), кыті візувто кујөдваыс. Ворса воргаыс буржык, тупкөса ворга дорыс. Ворса воргасө лоө дөчөрітны да весавны. Өд кујөд ваыс візувто һөжјө да чукөрмө, Сы вөсна сіјө дуксө да сігмө. Сы јылыс вігталө чорыд амміак дук кылөмыс. Сещөм інын скөтлы овны зев вреднө.

Кујөдва чукөртаніныс (дозјыс) лөгөдчысө ортсө. Сетыс сіјө гумлалөны бөчкәјасө да кыскалөны мујас вылө.

3. Скөтвіқанінлыс өңөсјассө колө вөчны сізі, медым ез ветлы пыр-пыр ветлан төв.

Буржык најос вөчны кык пөвсаөн, либө лө-
гөдны өңдө панысө тамбур (занавес), либө
посвог.

Өңдөсјасыс колөны лоны пагкыдөг да жу-
жыдөг. Медым пырг-петигөн скөтыс ез дој-
мав. Колө, медым пөдлавеөны тспыда да вог-
гөны ортсыладөрө.

4. Өшінјасыс колөны лоны сы ыждаөг,
медым ыжданас вөліны $\frac{1}{10}$ - $\frac{1}{12}$ јукөн став
жоқ, площадьыслөн. Медым өшін вогтгөн
төлыс ез ыргы скөтлы, колө вогзан рамасө
вөчны со кущөмөс: ортсыладор рамаыслыг
вывладорсө қирјасөл тувјалөны куричас. Вог-
танөн вөчөны улыссө. Пышкөс рамаыслыг
улыссө тувјалөны куричө, а вогзанладорсө вө-
чөны веліас.

5. Скөтјаслы јона колө сөстөм сынөд.
Тупкөса скөт картајасад, најө лолалөны щы-
көм сынөдөн. Щөкөм сынөдыс скөтјаслөн
лоө асланыс олігөн да кујөд еігмигөн. Скөт-
лыг қонвіқалунсө виқөм могыг да налыг
продуктивностсө кыпөдөм могыг, колө төж-
дыгны сы вөсна, медым скөтлөн оланінас
сынөдыс вөлі сөстөм. Сөстөмыс вермас лоны
сөмын бур венглатсјаөн. Венглатсјаыс
медјона колө СССР вогвылын, көні, колө
төждыгны шоныд скөтвиқанін вөсна. Өд өңдө
да өшін вогтлөмөн төлөдөмөн оз ло колана
температура, кущөм колө бурногөн скөт ви-
қигөн, медза-нын лыгтыг скөт виқигөн. Мед-

бур вентилятсия системаыс лөб кык трубаыс: өтис леэб (кыскб) кыды сөстөм сынөд, а мөдыс—өтлө ортсө шыкөм, лок, дука сынөдсө.

6. Скөт карта пыщкөсыс вөчөб скөт лыд сертi. да напөс туклөм-сувтөдлөм сертi Тајө колө помнитны. Төпыда-кө скөттө сувтөда лан' секi оз-нынпоэ бура, пелька виэны скөтвиэанинсө Öд пелькун—эонвиэалун кутө. Вывти-кө гырыгөг скөт картајасыд лөбны кыдыдөг. Видлөгјас, төдмөдөма, мыј сынөд кубатураыс өтi скөт вылө колө лоны 20кбм. Медым лыгтан мөсјаслыг сулаланинсө буржыка дөфоритны, кокнөдны дөб өритөмсө. виэтыны вольөссө, сы вөсна стојкасө вөчөны жеңыджыкаөс. Арталөны сiэ, медым мөслөн бөркокјасыс сулалисны жој помас моз. Мөскыс кор водас, мед јурыс вөли јасли судтаыс. Сы вөсна ласнисө вөчөны лапкы-дикөс. Көртөдсө вылыган өшөдөны. Вылыган өшаланан домалөмыс колө сы вөсна, мед мөсјас ез вермыны мөда-мөдыслыг сојансө сојныда ез вермыны нувгыны. Кормушкалыг судтасө колө вөчны 1,4—1,6 м. куза; а пагтаыс 1,35—1,55 м. пагта. Кыдi скөтөс сувтөдлыны өтувја скөт-виэанинө. Кык радөн-ко сувтөдлыны, секi колө сувтөдлыны өтар мөдарө јурјасөн. Тајi сувтөдлөмнас кокниджык виэны скөтөс вујана висөмјас пагкалөмыс да i кыды стенгыс торјөдөны вердчыны ветлан инөн. Лас-ныјасыс вөчөны уна өкас вөрыг (матерјал-

јасы). Сөмын колө вөчны топыдөс, шылыдөс мед вөлі поџө весавны да дезинфекција вөчны.

7. Медым скөтөс сөстөма віңны колө волөс. Волөсыс колө лоны: сөстөм да мед вөлі аспыщкас вермө кыскыны кужөдвасө. Волөс лыд колөмыс абу өткоџ. Сіјө артавөө скөт герті, волөс бурлун герті. Өті лун кежлө, шөркөџа-кө богтам, өті вөвлы, лыбө мөслы колө 2-3 кг. порслы 1-2 кг. ыжлы 200-400 гр. Кужөд ванас көтасөм волөссө шыблалөны скөт віңанінғыс. Колө частөжыка весавны. Зев-нн-кө он ешты, көџ өтчыл лун кежлө. Таџи вөчөны кужөд віңтөм өтувја скөт-віңанінјасын. Колхозјасын колө воқмөстчыны тәшөм скөтвіңанінјассө лөгөдавны. Ферт, первөј кадө поџө вөчлыны кужөда скөтвіңанін, көні кужөдыс скөт көк улын. Сөмын тәшөм скөтвіңаніныд скөтлыс қонвіңалун віңөм бокгаңыс оз ло бур. Буржыксө лөгөдны вермытөмыс, мыкөдыра кежлө, щөктө тәшөм скөтвіңанінсө лөгөдлыны.

Буржык волөсөн лыффыгө һань культура-јаслөн іңас. Медга бурөн лыффыны су іңас. Сөмын сіјө мед вөлі кос да абу өігмөма, шакгалөма. Сіјө јона кыскө кужөд васө да сывылын мөслы һебөджык кужлыныс. Іңассө-кө волсалөны поснөдльтөг, секі сы дорыс буржык лоө трунда. Сөмын сіјө мед вөлі муыс весалөм, когтөм трунда. Шыртөм іңас јона

содтö кујöд чукöрсö да сынöдыс јонжыка
пырö. Сы вöсна, кујöдыс ödjö гiсмö, воштö
пöтöслун веществојассö да чiнö кујöд лыдыс.
Трунда волöсыс пукöбö топыда да пыщкас
сынöдлы пырнысö оз лeз. Сы вöсна потöс-
луна веществојассö ещажына воштö. Трунда
волöс зев бура кыскö ас пiјас аммиачнöј газ-
јас. Сiјö картајасын, кöнi скöтсö виçоны ку-
јöд выын, iтi скöт жылö медвоçдaыг вол-
салiгөн, трунда волöс колö:

Лыстан гырыг скöтлы . . .	25-60 гр.
поснi " . . .	4-10 гр.
а воçö бeд лун содтысö;	
Лыстан гырыг скöтлы . . .	1,5-2 кг.
поснi " . . .	0,4-0,8 кг.

Трундаөн вöлсалiгөн колö торја јона
сöстöмөн виçны мöслыг вöрасö. Öд поснi-
дик трунда јогјасыс гiбдöны мöс вöраö. Се-
гаñ вермас вегкавны јöv пiјö.

içасыг да трундаыг кыңзi поçö волсавны
пукорјас, пыш чуль, пiлнöј пыз, козпу лыс.
Пујаслыг-кö корсö бура когтöма да весалöма,
сыыг лоö зев бур волöс. Пыш чуль оз вермы
лоны бур волöсөн, сы вöсна коснас сiјö
скöтлы јона нырас кaјö да лoлавныс јона
сöктöдö, а уль картасö јонжыка најтöдö.
Пiлнöј пызыс-кö кос, бура јуö кiçерторја сö
но сiјö чорыд дај му вынöдан выныс içот.
Кыçпу кор вермас лоны бурөн, сöмын içас

сорөн воьсалөмөн. Кујөд васө кысканлуныс
сылөн абу-жө ыжыд.

8. Скөтвиқанинын колө кутны сещөм тем-
пература (шоньдсө), кушөм температура
медбур скөт қоньвиқалуны. Температура
вежласөмыс медјона оз лөсав нежнөја быд-
төм да дөзөритан скөтјаслы да кукаңјаслы.
Лыгтан скөтјаслы лөгалана температураөн
профессор Богданов лыдөө 12,5° С, леқөм
лептөмсө вежл-вны позө 6,5°-өз, вылөсө
17,5° С-өз. Ферт, тајө улыс да вылыс лыда
індом температураа лыдјасыс абу бур скөт
қоньвиқалуны. Та вөсна температурасө скөт-
виқанинын колө кутны коланаөс. Сөмын ко-
лө лөсөдны бур вентилятсіјаяс. Со тајө
медкола-на торјасыс, кодјасөс колө лөсөдны
скөтвиқанінјасө, мед скөтлөн оласногыс да
қоньвиқалуныс бурміс.

Отка крөгтана овмөсјасын скөтвиқанін
ыс пемыд да көзыд. Кодлөн шоньд, сені
сынөдыс лөлавыныс сөкыд. Тащөм скөтвиқан-
іныд абу бур. Сы вөснаа, медвоқза мөгөн,
скөтөс өтувтөмын да реконстрктсіја нүсдө-
мын лөө ыжыд скөтоланін стрөитөм.

Мыј сетө јөла скөтөс правільнөја дөзөритөм

Посні крөгтана овмөсјасөс өтувтөмгырыс
кольлективнөј овмөсјасө потребітельскөј скөт-
виқөмным порө вузөс (товарнөј) скөтвиқөмө.
Мөд ног-кө шуны, вермыны пондам про-

дуктсиясо вузавны бокё. Отка крестана ов-
мөсјасын, медга-нын ыжыд гемжаа озмөсын
пөштө став јөв продуктсиясо агныс сојоны.
Вичмыштас-кө вузавныс зев ещаник. Вузалак
иныс ылын вөсна вузавны нуомыс ачыс агсо
продуктаыс оз вешты. Колхозјас вермыны
пондасны виңны унжык жола скөт. Јөвсө
пондасны вузавны рынок вылын да докодыс
унжык лөб. Тајо вермас лоны сомын сек,
кор ми скөтөс кутам бура вердны, виңны да
дөһөритны.

Мыј вермас сетны тајо условјиясыс, сы
жылыг петкөдліс пример Ленинград област-
увса о/х опытној стантсия. 1928 воын, март
төлыгын, вөлі нөбөмаөз Великолужскөј ок-
ругса сетчөс мөс. Ловјавывса весыс (сөкта-
ыс) мөскыслөн вөлі 230 кг. гөгөр; вөтөгөр-
га лыгтөмнас вөлі сетө 700 кг. јөв. Сјө өтө
во бөрын, шөркөдҗема арталөмын, со тіс
сөктасө 30 прөцент вылө дај кыкмындаыс
унжык кутис лыгтыны. Куканыс сылон, ко-
дөс быдтисны ст нтсияас, ноөн жынјөн мы-
сөтө, тушанас ордјис мамсө. Скөт стадаыслөн,
торја төлыгјасөн арталөмөн, өтө мөс вылө
лунга лыгтөмыс вөлі уөб, со мыјдга кило-
грамм лыдөн (виңдө таблитса).

Скөтөс өтүвтөмыс сетө возмөжност скөт-
сө виңны сјі-жө, кызі-і Ленинград област-
увса о/х опытној стантсияын. Таыг өтсөр,
скөтөс өтүвтөмыд виңтө кадсө, скөт бөрөа

дөңсөр нүүдигөн, да мортлыг вынсо почас буржыка использутны. Колхозжасын уж выло кадыс мунө ещажык. Сиз, Ленинград округса, (Вологодској район), јөла скөт виçана өтка овмөсјасөс да колхозјасөс видлалөм петкөдлө, мыј өти скөт выло, өтка овмөсјас виçоны 65 лунга уж. Мукөд дырји—80 лунга. А колхозжасын виçоны сөмын 30 лун гөгөр.

Тажө еща ужсө пуктөмыс колхозын сы вөсна, мыј секи дөңсөритөмсө пуктөма бура да өтүвја (массөвө) дөңсөритөм. Колхозжасын уждоньс, сетчыггө уж вөчөм серти. Сиз жө видлалөмыс петкөдлө, мыј јөла скөт виçана өтка виçана овмөсјасын, ужалыгөлөн өти лунга уждоньс, шөркөддема арталөмөн, сувтө 4,01 ш., а колхозжасын 8,63 ш. Тајө лыдпасыс петкөдлө, сөмын куш өти скөг өтүвтөмөн-на почө уна буртор бозтны. Тајө лыдпасжасыс богтөма сетыг, көни овмөсјасас вөли скөтыс еща-нын, да көни некущөм механизатсија ез вөв.

Мөс стадалөн шөркөда лыстөм

Војас	Октябр	Н-бр	дек.	Јанв.	Февр.	Март	Апр.	Май	Јунь	Јуж	Авг.	Сен.
1927-28	—	—	—	—	—	3,2	3,2	4,2	5,2	5,1	4,8	4,5
1928-29	4,1	3,8	4,5	4,8	5,2	7,0	8,3	9,0	9,4	9,0	8,1	7,6
1929-30	6,7	6,8	6,4	6,9	8,2	9,8	—	—	—	—	—	—

4. Колхозын снотјасос дөзөритөм

Көт, ескөн, колхозјас олөны өтүвја скөт-виқөмјаснас регыд-на, но сетыг-һин тыдалө, сөмын гырыг колхозјас, ыжыд өтүвја скөт виқөмјас пыр вермасны сетны рынок вылө јөвсө. Медем скөтлөн продуктсіјаыс кыптіс, колө скөт виқанінјасын скөтсө бура дөзөритны виқны, вердны. Сөмын сігі позө бур продуктивнөј скөтлыг зөһвиқалунсө кутны.

Таја брошураас ми видлалам мөсјасос да ужалан вөвјасос дөзөритан правіләс.

Скөтөс дөзөритөмык общөј правілә

Скөтөс дөзөритөм позө јукны кык пелө. Öтыс пөскөтина вылын виқгөн дөзөритөм да мөдыс—картаын виқгөн дөзөритөм.

Пөскөтина вылын виқгөн скөтјас агныс корсөны ејансө. Сени најө асвөлагыг ветлөдлөны, сөстөм сынөдөн лолалөны; секи шонди југыд онмөдө зөһвиқалунсө да организмсө. Мијан пөскөтинајас, абу кушөмјас колөны, омөлыкөг:

1) мукөдлаас пөскөтинаыс, овмөсганыс зев ылынөг, да скөтыд муніг-локтігас муқөны; сы вөсна; продуктсіјаыс налөн чінө;

2) мукөд дырји, пөскөтина улө сетөны расөд места, нура інјас, сетыг скөтјас сојөны сешөм турунјас (ветренитса, ландыш да мукөд турунјас), кодјас шыкөдөны скөтлыг зөһвиқалунсө;

пöскöтiна вылын да кущöм кадö өмöлжык
вылын: скöтjаскö вiемасны, вермас сетны
медвоzza отсöг вiгыскöтjаслы.

Картаын вiçöм скöтöс колö леçны пöскöтiна
вылö первоjjассö регыçик кежлö. Леçтöçыс гор-
тад вердыштны да вöтлыны 3 4 час кежлö;
таjö кадас, медбур пöтöса лöб вiлос. Таç-жö-
нöжjöçик, колö вуçöдны-и пöскöтiна вылыг,
картаын вiçöм вылö. Колö помнитны, том ту-
руна пöскöтiна вылö, скöтöс леçтöç колö вер-
дыштны мöд участокын, лiбö кос турунөн.
Пыр-кö веж турун вылö леçан, горша соjöм
вöсна, скöтjас вермасны дундыны, лiбö кутас-
ны мытитны. Луншöр гөгөр, колö скöтjаслы
сетны 2-3 час шöйтçөг, рөмиçтöм вылö. Сегга
öд сijö жар кадjаснас скöтjассö соjöны гутjас,
лöçjас, нөм-гагjас. Мукöд дырjыд, жар го-
жөмнас, лунjаснас скöтöс вiçöны картаын да
воjкежас вöтлöны пöскöтiна вылö.

Скöтлөн вöла вылын олöмыс да ветлöмыс
зев бур. Сылөн юнмö çонвiçалуныс да кыптö
jöv вajöмыс. Сы вöсна колö төвнас картаын
вiçiгөн щöщ леçлыны вöлавылö. Опытjас
петкöдлöны, төвнас кö, лeçтыг мөсjасöс бур
повоçда дырjи леçлыны ывла вылö, сeкi на-
jö буржыка соjöны даj унжык лыçтöны на-
дорыг, кодjас картаын сулалöны. Скöтjасöс
колö леçлыны ветлöдлыштны нарошнö стö-
jiгөм загоно, а местаыс-кö оз тырмы, колö
лöçöдны куçмöс загоно.

Кыңи буржыка нуодны скотос. вердом, сы жылыг бура висталом, вердом жылыг велодомын. Медым корымд, кодон вердан ез торк скотлыг зонвизалунсө, колө вердны бур корымон; оз поф вердны егемом, бакшагом, щакөм корымон, Сижон воштан скотлыг зонвизалунсө. Сиз-жө колө, медым и жуан ваыс вөли бур Медга логалана жуан ваоч лө 10-20° С температураа ва. Кымыныг да код кадө скотос жуктавлыны. Сижө сы сайын, кущом корымыслон бурлуныс, скотлы оланногыс, шоныдыс сынөдыслон да м. т.

Шоркофа арталомон, кос гожанон вердигон, өти гырыг скотлы лун кежлө колө 25-50 литр ва; улыс корымон вердигон скотлон жуомыс чинө 2/3 — 3/4 жуконор да унжык.

Скотлы, лун кежлө, унаө колө ва лыдыны гокыд. Сомын оз-кө тырмы скотыдылы ванд-омоль. Сы вөсна, колө, медым нырулыг гвежөж, сөстөм ваыс ез бырлы, кор ковмас мед секи жуоны. Колхозжасын, верманлун-кө лө, колө лөгөдны скотвизанин водопроводжас да, секи сija могоыс лө мөгмөдөма. Кыңи картаын визигон, сиз-жө и пөскөтина вылын визигон, колө скотлыг дөфөритны кучиксө. Кучикыс визө скотлыг организмсө, регулiruйтө туша пагтаыс шоньдсө, отсасө лолавнысө, пө лежомон, вөтлө пыщыс васө да вөтлө мукөд организмсөкөй веществожас. Кучикгааныс артмөны: сijasыс, гонжасыс, гыжжасыс, суржасыс. Татыг

тыдало, кушом бур ваю кучикыскот зон-
визалунлы. Сы вонна, колоскотлыг кучиксо
весавны наитыг да куас лоом килзыс. Ку-
чиксо дозоритомыс колос лоны щоткаон веса-
ломон, ваон мыскаломон да купајтомон. Оз
ков сомын вовјасос весавны да мыскавны,
кыз мијан щокыда овлывлос, колос, сиз-жос мос-
јасос весавлыны да мыскавлыны. Опытјас
петкодлоны — чигтитом борын, лыган мос-
јас јовсо унжык сетоны. Весавны колос
быдлун.

Весавны, чорыд щотиз вочом щоткаон,
гон нылыдыс. Весалигон щоткасо весалоны
скребныон. Сижон щоткасыс торјодалоны лас-
кыгом гонсо. Медга бура колос весавны го-
ласос, балабожсо, јурсос да бој вужсо. Сетчос
медјона овмодчоны парачитјас. Гожомнас
овада кадос, колос јонжыка кучиксо скотјаслыг
дозоритны да весавлыны вывгыс лозјалыг
да ласкыгом колкјассос лолојассос. Лозјаслон
лолојасыс скотлыг щыкосо кучкјассос. Сижон
мијанлы вочоны ыжыд убытка. Овајас пето-
ны лебавны јун толысан, сентябр толыгос,
Јонжыкасо жар дырји. Енјасыс ласконы ас-
гыныс колкјассос скотлы гонјасас, сетыг арт-
моны номырјас, нувзигас номырјасыс скотлы
гуроны вомас да сегда горшас овмодчоны.
Тулысладор кыссоны кучик улас, сетыг арт-
моны јонгылкофјас. Мыјон быдмасны, кучик-
со ројодоны да скот вылыг летчоны муо.

Лун 24-30 мыгты, лооны гут-лөңяс. Лөң-гут да мукөд пөлөс гагјасыг виңом могьө колө скөтльг кучик вывсө быд лун весавны. Сегга медјона гојөмінјассө, колө мавтлыны креолін растворөн (сывдасөн). Өтї жукөн креолін, 5 жукөн ва пыщкө разводітөмөн. Сещөм пемөсјасөс, кодјаслөн ем-нын јөнгыл кодјасыс, колө тулыснас, пөскөтіна вылө леңтөң, пычјөдлыны да номырјассө вијавны. Вөлөс өбөдөтьг өвадјас лебалсны јулсаң сентябрөң. Лебалөны төвтөм, шондиа повода дырјї. Најө вөв гөн вылө пукталөны колкјас. Накөд тышкагчы колө, сїң-жө, кыңи -мукөд гырыг скөтөс гојыг өвадјаскөд.

Ужалан вөвјаслыг кучіксө дөңөрїтїгөн, быдлунга чїстїтөмыг өпрїч, колө зїла ужалөм бөрын пөссө зыравны, пуыг лїбө көртыг нарөшнө вөчөм пуртөн-пөвчышкан, лїбө іңас мочалөөн зыравны. Сы бөрын, вөсө новлөдлыны 15-20 мїнут,—гөныс когмытөң. Вөлөс весавны колө ужавтөң кык час воңжык, а јөла гырыг скөтөс ыркөдчанїныс, лїбө пөскөтіна вылыг вајөдөм бөран. Гојїгөн најөс весавны оз поң. Секи гојан пїјас бусыс сурө дај мешајтө гојансө куртчавны. Зев егкөн вөлі бур, торја загончын-кө кутан чїстїтаваны, сөмын сїң-сө өнї мї огө-ва вермө.

Кучікыс-кө скөтыслөн вывті јона најчөма, куш өтї чїстїтөмыд еща на лөб. Колө сїјөс мыскаваны шоныд ваөн, а гојөмын, ем-кө

местаыс, позо купајтны. Гөнсө мыскалөм бөрын, кучіквыссө чышкавны-коостыны да пыр ветлан төлыг візны. Купајтөдөмыс медбура өддөдө кучікјаслыг ужсө. Сыыг өтдөр гожга жар дырјі чінтө ыжыд температуралыг жарлунсө.

Медым купајтөдөмыс вајіс пөльза, колө купајтөдөмыс төдны со кушчөм правілөјас:

1. Пөгалөм скөтөс ыркавтөзыс купајтөдөны оз поз.

2. Ваыслөн-кө температураыс 18° С-ыг улынжык — купајтөдөны оз поз.

3. 10-15 мінутыг дыржык купајтөдөны оз поз.

4. Купајтөдөм бөрын, скөтөс колө новлөдлыны гөн козмытөзыс, а он-кө новлөдлы, колө коостыны ізас јокмылөн зыралөмөн.

Мукөддырјі, мед кучіксө дөзөритны вөлі кокныджык, скөтјаслыг гөннысө шарөны. Міјан көздыд местаын, щөкыда клімат вежлагөм вөсна, скөтөс шырөмыд абу бр. Көздыд поводфанад скөтдыд пондас кынмыны. Мөсјаслыг шырөны вөра гөнсө, медым ез мешајтчы лыгтыны да позис вөрасө сөстөма візны.

Вөвјаслыг вундалөны бурысө да бөжсө, бөркок пізөс дорөзыс. Ужалыг вөвјаслыг плешвоз бурысө оз ков шырны, најө көздыг да ваыг візөны: зев-конын сіјасыс кузөз, позо сөмын неуна жеңдөдыштны.

Медга бура скотлыг кучиксö дөзөритны колö гөн угагас. Сижö каднас скотјас кокнында вермөны прөстудитчыны. Агныс скотыс омолтчөны да кокныджыка вимөны. Сы вөсна, кор скотјаслөн вежсө гөныс, колö прөстудитчөмыг виңны да буржыка вердны.

Скотјаслыг кучиксö дөзөритигөн колö щөщ дөзөритны і кокјас бөрваыс. Племеннөј, либө ödjö муныг вөвјаслыг коксö дөзөритөм жылыг ем наука. Ужалыг вөвјаслы кокјассö щөщ колö јона дөзөритны, мед сылөн ужавны верманлуныс ез вош. Сылөн доныс, јонлуныс да доњвиңалуныс јон кокјас сајын.

Пөскөтинаын вөвјасөс виңигөн, вөв гыж бөрыг торја дөзөритөмјас оз ковны. Сөмын васөд му вылын, либө гіднаын олигөн гыжјасыс ödjөжык быдмөны. Секи быд 2-3 төлыг мыгти колö гыжјассö щөщөдавны. дорлывлөм вөвјаслөн-кө ем важ көрттув роңјасыс колö тупкавны древеснөј воскөн. Он-кө көрттув роңсö тупкав, васөд местајасын ветлигөн, гыжјыс кутас сідмыны. Гіднаын вөлөс виңигөн, дорлытөм кок гыжјассö колö јона дөзөритны. Медга-нын чаңјаслыг гыжјассö. Чаңјасөс колö быд төлыг видлавны, мед ез кың-гурө гыжјасыс быдмы. Чаңјасөс ноль арөсыг воңжык дорны оз ков.

Подкова кока вөвјасөс дөзөритигөн колö төдны правилө, мыј гыжјасыс лөгөдчыгөны подков серти, а подковыс—гыж сертыс. Гыж-

помыс вѳвјаслѳн ѳдјѳ быдмѳ. Сы вѳсна, колѳ быд тѳлыгѳн жынјѳн мыгтѳ вылпѳв дорны. Буржык вѳвјаслыг гыжсѳ весалѳмыг ѳтдор, весавны чална пыдѳссѳ да подковсѳ гыжјас костсѳ. Медга бур кокнѳдѳн вѳвјаслыг ѳѳвѳзалунсѳ вѳѳѳмын лоѳ кѳс волѳс вылын најѳс вѳѳѳм.

Јѳла гырыг скѳтлы, мед вескыда да бура ѳѳвѳзалун дѳѳѳрѳтны, колѳ быд кык тѳлыг мыгтѳ, кык гыжсѳ вѳдлыны. Налѳн гыжјас быдмѳ, сѳјѳс колѳ вундавны да гыжсѳ бура весавлы. Он-кѳ вундавлы мѳсјасыд кутасны ѳотны, а ѳшјас оз кутны вермыны мѳсјас вылѳ ѳетчавны бѳркок гыжјас дѳјмѳмысла.

Лыстан скѳтлыг-кѳ гыжсѳ он понды дѳѳѳрѳтны, секѳ гыжјыс кутас ѳегјасны да дыр лоас дѳјсѳ бурдѳдны. Вундавны колѳ ножовкаѳн, паскыд тамескаѳн, кѳрт вундалан шыранѳн, лѳбѳ нарѳшнѳ скѳт гыж вундалан шыранѳн. Сѳѳѳѳм шыраныс ем ветерѳнарјаслѳн.

Јѳла скѳтѳс дѳѳѳрѳтѳм

Скѳтвѳѳан овмѳс бура пуктѳм сажын лоѳ мѳјан колхозјаслѳн овмѳс бурмѳмныс. Та вѳсна ѳ колѳ медгасѳ тѳждысны колхознѳкјаслы.

Скѳтѳс сѳстѳма вѳѳан правѳлѳјас, кодѳс вѳлѳ вылынжык гѳжѳма, сѳјѳѳ медга ѳнмѳ јѳла скѳт дѳѳѳрѳтѳм куѳа. ѳд, кор јѳв вѳраыс јѳна

ужалё, сек торкё ы организмлые ужалан
правилёсё. Секі скётыд коныда вермасуна пё-
лёс вёгёмён вёгмыны.

Міжан стадајас медса јона вёгалёны ча-
коткаён. Сіјё вёгёмыс паскалё нёжјёнікён.
Чакоткаён вёгёмёмыс поё вёзны сокушём тор-
јасён: 1) вужана вёгёмјасыс скётёс вёзёмён,
2) кадыг-кадё вёдлавны скётсё, ез-ё ло ча-
коткаён вёгём, кажалан-кё вёгысјассё колё
торјёдны зёнвёзё скётгыс; 3) вёзны кукањја-
сёс чакоткаён вёгёмёмыс; мам кынём пыщкас
најё шоча вёгмывлёны; чужём бёрас, колё
торёдны вёгыс мамгыс да быдтыны зёнвёзё
мёс јёлён. Сёмын сізі поё быдтыны бур
скёт; 4) бура скётёс вердёмён, мед ескё го-
јанас тырмымён вёлі белокыс. Сіјаяс јона
колёны лыгтан мёслы јёв артмём вылё, а
тыра мёслы кукањыс бысмём, артмём вылё.
5) зёнвёзалун кутём мёгыс, колё гожёмын
скётёс пёскётёна вылё лезлыны, а тёлын скёт-
вёзанёныс лезлывлёны да бура вентілатсіја
пырсынёдсё вежлавны. Јёла скётлыс кучіксё
дёзёритёмыс колё сы вёсна, медым сылыс
вёзны зёнвёзалунсё да кыпёдны јёв вёјёмсё.
Кадыг-кадё-кё пондан нуёдны дозёритём ку-
чік бёргыс, кыптё јёв вёјёмыс да і сёстёмжык
лоё јёлыс. Вузалёгён сёстёмжык јёвтё нёбё-
ныдонёнжык. Сёстёма вёзём вёсна поё вёзны
скётлыс вёрасё вёгёмјасыс. Лыгтан мёсјас-

лыг вöрасö дөчөритигөн колö нуодны со ку-
щом правлöяс:

1) Быдлун колö öти кадö лыстыны. Кык-
пöрjö-кө лыстöны луннас, колö лыстыны быд
12 час бöрын; куjим пöрjö-кө лыстöны—быд
8 час бöрын, либö неуна костсö ыждöдны
воjкежлö.

2) Лыстыны колö кимöздн, а оз кык чу-
нөн, кыдi мукöдяс вочöны. Чунjывнад лыг-
тигөн нонjасыс jона нужалöны да мöскыд
jона дöзмö. Кимöздн колö лыстыны со кыдi:
первоj колö топодны певнад, кимöздн нонj
вужjöдыс. Сек нонjса jöлыс торjалö вöраса
jövгыс. Сесса мукöд чунjаснад нонjсö колö
топöдны, воjчунjсан, чалчунjöз, сiдi чунjас-
над дорыв топöдöмөн, став jövсö нонjгыс
вöтлыны. Лыгтигас вöрасö кадыг-кадö jөткыш-
талöны вывлаң, мед вöраыс буржыка кутис
ужавны.

3) Лыстыны колö ödjö. Нöжjö лыстöмөн
вермас jöлыс чинны, сы вöсна, мыj возбуж-
дайтчылöм бöрас, jöv вöраыс регыд музö.

Лыгтигөн оз пож мöс вылö горзыны да
нöйтны. Лыстан каднас скöт оланiнын колö
лоны шынытöv да боковöj jözöс сетчö оз ков
леңны.

5) Лыгтыны заводиттöз, вöрасö колö
мыскавны да косöз, косöдны. Мукöд дырjи

лоо мавтны госон, вафелинөн. Сіјо торјас-жө колө вөчны і лыгтөм ббрас.

6) Мед оз гур вөраас вужана вi-сөмјас да сөстөмжык лоі јөлыс, лыгтыны заводиттөз, лыгтыгыслөн калө мыскыны кісө мајтөгөн.

7) Лыгтыны колө став јөвсө. Кутан-кө јөвсө вөраас кольштавны, секи мөскыд ещажык кутас јөвсө гетны. Сіјө колас јөвсө, по-чө кык ногөн перјыны: вөрасө зыралөмөн (массажөн) да мөдпөв лыгтөмөн.

Первој массаж вөчгө воzza да бөрја вөра боксаыс. Сегга колө зыравны шујга да вегкыд вөра боксө. Тақи вөчгө уна пөв, мед вөра небзышттөзыс лоө, а медга-нин вылыс вөра јукөнөдыс. Вылыг лыгтан мөсјаслы да первој кукана мөсјаслы массажтө быт колө вөчны. Мукөд дырјі, массаж пыфди, мөдпөв лыгтөны — вiдлөны збылыг-ө вөрагыс став јөлыс лыгтыгө; медга-нин колана массажыс— госа јөв колассө вөрагыс вөтлөм вөсна. Вөраас госа јөв колөмсө вiсталөны опыјас, ко-дөс вөчавлөма лыгтыгiг чөжыс, торја портсі-јаяс вылын. Со кықи вежгө лыгтыгiг чөжөн, гос процентыс.

	Відлөглөн №№	Госпөн %-тыс жөв відлөгын
	1	1,35
	2	1,50
	3	1,60
Лыгтыны за- водітігөн. .	4	2,40
	5	3,40
	6	4,45
	7	5, 2
	8	5,65
Лыгтыны по- маліг . . .	9	6,40
	10	8,60

Шөркофа арталом жөлын госыс %-н 4,05

Льенінград Областувса с/х. опытној стан-
ціјалон скөтвіқан жүкөд 1926 воын лөгөдіс
первој-на мөдпөв мөсјасөс лыгтөм. Арталом
результатыс петкөділіс, мөдпөв лыгтөмыс
жөвсө содтөма 2% вылө да став жөлыслыг
госсө содтө пөшті 0,1% вылө.

Тажө мөдпөв лыгтөмыс бур вайө мөсјаслы
даі овмөсыслы. Сы вөсна, колө тајө уж ногсө
пыртны колхозјасө, медым пондісны мөдпөв
лыгтыны скөтсө.

Вөра дөжөрітөм жылыг сорнтігөн, оз ков
вунөдны, лыгтысігөн жөвсө дөжөрітөм жылыг.
дебыд жөлыд сещөм места, кытчө јона овмөд-
чылөны бактөріјјас. Најө сетчө вескалөны
сынөдыг, кујөдыг, мөсгөныг, најтсө пөдөн-

чаыг да мукöдлаыг. Ся вöсна, колö зев сöстöма вöдигчыны. Лыгтыны заводитчытöз колö:

1 Вöрасö да вöра гөгöрсö мыскавны шоныд ваён да косöз чышкыны.

2) Мöскыдлыг колö бжсö кöртавны кокас.

3) Сöстөм халат паставны, кiјастö мајтöгөн мыскавны да косöз чышкыны.

4) Быд ноньыг первој лыгтыштны iчöтiкаён торја дözö.

5) Лыгтöм воэвылас оз ков мöсјаслы гетны гiлос. Сылөн дукас кокыа вужö jөлö.

Кукаыа мöсјасöс дöзöритöм

Öтувја скöтвиғанiнын мöскöс вигiгөн, колö тырсöдны лудö лөзтöз. Секи поэö öшлыг вынсö виғны да тöдны кутан, кор мöскыд кукаыагас. Тајö зев колачтор сы вöсна, мөдым помнитны кущöм кад кежлö колö лöсöдчыны кукаыагиг кежлас. Тыра мöсјасöс колö зев бура дöзöритны. Медга-нын 4-5 тöлыгса тыргалöм бöрын. Најöс колö виғны прöстудаыг, оз ков мунигас термöдлыны, оз ков лөзны четчавны да нöйтны. Тöлын колö лөзлыны сöстөм сынöд вылö, а гөжöмын вöтлыны пöскöтiна вылö.

Тыра мöсјасöс бакшавöм, кынмöм да мукöд щыкöм кöрымөн вердны оз поэ. Сещöм гојанзыс вермас кукаыс шöјмыны. Сiз-жö гiлосөн оз поэ вердны. Медга-нын, вајтöзыс војсöр бöрја кык тöлыгас.

Колө вердны бура, норма гертi, кытөн ем тырмымөнја белок да мiнеральнöй совјас. Мед льгтытөм каднас мөскыс вермiс јонмыштны. Бөрја вежонас кукаҥастöҥыс, а мукөд дырјi i воҥжык, вöраыс кө ыждыштöма, медга-нiн вердаса мөсјаслыг; колө сојан нормасö чiнтыштны. Он-кө чiнтышт, вермасны вiсмыны рөфильнöй горачкани.

Мед сiјö вiсöмнас оз вiсмыны, колө тыра мөсјасöс быд лун новлөдлыштны. Тажö вiсöмнө стдор мукөд дырјi мөсјас вiсмöны кукаҥастöм воҥвылас кујлөм вiсöмөн. Сешöм мөсјассö колө вердны кокыда рушку сувјас пуган небҥан көрымөн; скөтвиҥанинад колө унжык воҥсавны iҥас, мед мөскыслөн задладорыс вöлi вылынжык. Он-кө сiҥi вöч, влагалiщыс вермас усны. Коксö да тушасö зыравны iҥасөн да лун кежлө öтчыд бергөдлыны öтар-мөдар бок вылас, мед ескөн ез ло дыр кујлөмјас.

Медга-нiн колө вiдчысны, мед скөтјас ез вiсмыны вужана вiсöмөн „повалн ј выкiдышөн“. Сешöм выкiдышсö вайоны 5 8 төлыг бöрын. П вальнöй выкiдышөн вiсöмыд овмөслы вайö зев ыжыд убытка: кукаҥыс кулө дај мөскыс кутас еща јөвсö гетны. Сы вöсна стада пiјын-кө лоi выкiдыш, колө öдјөнжык коҥны ветеринарнöй врачöс, мед төдмелас кушöм помка вöсна лоi кукаҥ шојмөмыс да мед вiдлалас став стадасö. Мед ескөн зон-

виҗалунсö вајан кадöз виҗны, колöны тöдны со кушöм торјас:

1) Мöскöс һöбигөн колö ветеринар динö нулыны, мед, ескөн, полөвöј органыс вöли җоһвиҗа.

2) Чөвтөм плодсö, һајтсö да һајтөг во-лөссö колö сотны, а стојласö да шöј кукаһ вајыг мөскöс дөзöритыслыг кисö да пагкөмсö колö дезинфектсирүтны.

3) Шöј кукаһ вајөм бөрас, мөскöс колö тыргөдны сек, кор гувгыс һајт петөмыс дүгдас да кор ветеринарнөј врач щөктас.

Кукаһагысö буржыка торјөдны торја гидö, көнi шоныд, сөстөм, југыд да абу җес-кыд. Сещөм „рөһитан јүкөдиассö“ колхозскөт-виҗанинын колö стрөйтны. Сещөм торја гидыс-кө абу, стојласö колö торја јона сөстөма виҗны, медым вужана висөмјасыг скөтөс виҗны. Кукаһагөм мөсјасөс колö виҗны скөт картатi пыр ветлан төлыг. Вајөм скөтлы колö гетны шөјтчөг. Мед первојгыс колö лыгтыны кукаһагөм бөрас 2-3 час мыгтi.

Вердныс колö первојја лунјаснас шөркөд-дема. Кукаһагөм бөрын вөрасö колö јона сөстөма дөзөритны:

1) Лыгтөмсö, ковмас-кө, колö соттыны витыг суткi кежлө.

2) Вөчавлыны вөраас массаж;

3) Лыгтыны колө косөз. Кызі лыгтан мөслыг, сиз-жө і лыгтытөм мөслыг жона колө вөрасө дөзөритны.

Лыгтомыг дугөдлөны сы вөсна, медем мөслөн вөраыс шөйтчыштас да аслыс кука-нагнысө вынгамыштас, да унжык жөвсө ку-тас гетны. Вылыг куканагтөзыс лыгтыны оз ков. Секі мөскыс омөлтчө да кукансө омөлөс ваяс. Ічөт жөла мөсјас жөв гетөмыг дугдөны 2-3 төлыг куканагтөзыс возжык. Жөлажык мөсјасөс колө сувтөдны 1¹/₂-2 тө-лыг куканагтөзыс возжык. Ферт, сегга пофө мөс гертөыс: вердаса-ө, зонвиза-ө, кымын арөса да вөдөны вөраыс куцөм. Мөссө сув-төдигөн колө лыгтыны косөз.

Мукөд дырјі, куканагөм возвылас, нон-јасыс пөсавлөны, вөраыс полтчө, — секі бур, ескө, вөрасө зыравны да ічөтөка лөзыштны жөвсө: став жөвсө лыгтыны оз поф. Вермас өдзөныны жөв железаыслөн ужыс да вермас лөны мјанлы ковтөм тор — рофільнөј горачка.

Жөла гырыг скөтлыг куканајас дөзөритөм

Важөм бөрас, кукансө медвоз дөзөритө, нулө мамыс ачыс. Кор мамыс оз нув, секі мам нулөмсө оз ков өдзөдны. Сы вөсна ку-каныс овмөдчас. Мукөд скөт вөзөјас чужөм кукансө солалөны, мед мамыс нулас.

Сіјө абу зев бур кукаңлы. Солыс јона кыс-кө шоныдсө да вермас сек кукаңыд кынмыны, прөстудитчыны.

Колө первој кукаңыслыг ныр пыщкөссө да вомсө пожжавны шоныд ваон да сөстөм рузумөн чышкыны кучік вывсө. Сегга віңны шоныд гідын (колхозјаслөн колө лоны кукаңаган гідын пач) да сені первој колө зыравны сөстөм іңасөн, лібө турунөн, сегга рузумөн. Зыравны колө гөн ңылыдыс-воңаңыс бөрлаңө. Мед бура колө зыравны кокјас-сө. Ңулөмнас, лібө зыралөмнас кукаңыд оз кынмы. Ңервјассө раздражајтөны коді отсалө чужөм бөрас первоја минутјаснас пыдөжык лопавны. Секі вірыс бура заводитчө ужавны. Гөг вужјыс-кө абу усөма, колө вундыны кучікгаңыс 6 см. сајті. Гөг вужсө колө көртавны сөмын сек, кор кутас вірыс петны гөг вужгыс. Сөмын сіјө зев шоча овлө. Кор кукаңыс когмас, колө чужан бусгыс ңебыд щөткаөн чігтінны.

Чужөм бөрас, медвоңа лунјасас, колө медјона дөңөритны—сөстөм оланінын віңны да сөстөм дозјыг вердны; сің-жө колө сөстөм јөлөн јуктавны; первојјассө колө куш јөлөн вердны. Мед јөлыслөн температураыс 27° С-ыг унжык ез вөв. Чуньпомыг кукаңос јуктавны оз ков. Поңө сөмын өтчыд лібө кыкыг, сегга доңвіңа кукаңыд ачыс ку-

тас јуны. Јуктавны колө нормаөн, со мыјјас герті:

1) Мыј вылө сіјөс быдтан: јаж вылө, пле-
меннөј скөт пагкөдөм вылө да с. в.;

2) Кукањ али өшпі, најөс оз өткода быд-
тыны;

3) Візму овмөс герті переработажтөны
јөвсө, выј либө мукөд тор вылө.

Кукањјасөс вердөм-јукталөм јылыс, бур
нормајас јылыс, ем велөдөм, сіз-жө, сы јылыс,
кызі вердны јөлөн, вердөмыс дугөдөм бөрын.
Мөдпөв ми казтыштам, қоңвіза мөскөз позо
быдтыны сөмын бура дөңөритөмөн, вердөмөн
бур скөтвізанинын быдтөмөн. Көзид скөт-
візанинад да лок дөңөрөн, бур скөтөс он вер-
мы лөгөдны, сөмын бур көрымыс сылы вошө.
Мед, егкөн, тајө вердан нормаыс вескыд
лоі, көлө кукањ быдмөм бөрганыд візөдны,
сөктасө веситөмөн. Веситны колө быд вежон
бөрын вердтөзыс, либө вердөм бөрас, 3-4 час
мығті. Јөла скөт рөдлөн қоңвіза кукањјас
быд лун гөктанас содөны 0,5-0,6 кг.; өш-
піжан 0,6-0,8 кг.-өз.

Кукањјасөс колө быд лун вердны јуктав-
ны өті кадө. Сіјө нөшта-на јона бурмөдө
кукањјаслыс быдмөмлунсө.

Кукањјасөс көлө візны шоныдінын, југыд-
інын, көні налы абу қескыд да көні бура
ужалө вентилятсјаыс. Кукањјасөс колө візны
домтөг, торја вежөсјасын да колө котра-

лыштны леҗлывлыны вольа вылө, лыбө ыжыд картаө. Кукаңјаслыг кујланінсө колө зев сөстөма віҗны.

Щөкыда картаө волсавны кос волөс. Көҗыд, васөд волөс вылын кујлігөн, кукаңјас вігмөны мыт вігөмөн да сіјө јона омөлтчөдө кукаңјасөс. Мытөн, лыбө мукөд рушку пыщкөсса вігөмөн-кө вігмасны, пырыг-пыр колө бостчыны лөчитны. Кымын өдјө бостчан, сымын өдјө верман бырөдны.

Кукаңјасөс колө чістітны лун кежлө кыкыг, лыбө өтчыд. Чужөм бөрас первој колө весавны іҗасөн, севга щөткаөн. Медға-нын бура колө чістітны плөшсө, балабөжсө да голасө. Сетјасті-кө најтөс, кукаңјас велалөны гыжјагны да лүкагны, сы вөсна і колө весавлыны. Ыжыджык кукаңјасөс, төлын колө леҗлыны час 2 кежлө ветлыны, гөжөмын пөскөтіна вылын віҗны. Пөскөтіна вылын налөн доңвіҗалуныс јонмө да өдјө вөрчө быдмыны. Сөмын пөскөтінаыс колө бур. Омөлжык пөскөтіна вылө да нөшта-кө ылын оз ков леҗны кукаңјасөс 5-6 төлыг тыртөҗ. Пөскөтіна вылын віҗөм бөрын кукаңјаслы колө вој кежлас содтөд сојан сетны. Вылөщкөм веж кос турун, сөмын мед ез вөв ул турун. Буржык пөскөтінаөн кукаңјаслы лө сөщөм пөскөтіна, коді скөтнөј дворғаныс лө матын, бур туруна, көні унжык

быдмө бобөһаһ турун да торјөдөма гырыг скөт пөскөһинакөд.

Кукаһјасөс да і став том скөтсө дөһөри-төмыд кутө зев ыжыд значеһнө. Өһикө, сјјөн вјқам налыг ҳөһвјқалунсө; мөдкө, бурнога оласнөгсө. Кукаһјасөс оз поҗ дөзмөдны, оз поҗ плешсө да балзбожсө гилөдны. Гилө-дөмнад кукаһјас вермасны лукасны велавны. Медга-һин һөјтны оз ков, көт і һажө оз кывзыны; һакөд колө обраһајтчыны бурногөн, горзытөг да скөравтөг.

Первој лунгаһыс-кө кукаһкөд бурногөн обраһајтчан, поҗө быдтыны кывзыг, рам скөтөс; локног, кужтөг кө обраһајтчан, һажө быдмасны да лөһны лөкөг, аһыра скөтјас.

Племеннөј өшјасөс дөһөритөм

Производительјасөс вјқөм, мјјан вывті омөла пуктөма. Бур племеннөј өш—зев коланатор. Бур мөскөс дорыг-һа сјјө бөрјөдлөмыс јонжыка колө. Мөс-кө сетө асгыс плөдсө (кукаһсө) вонас өтчыд, өшкыд асгыс качество сетө 80-100 кукаһөҗ. Сы вөсна өшкыс колө лөһны бур рөдыг—уһа јөла рөдыг, жірһөј јөла рөдыг да ҳөһвјқа бат-һам рөдыг. Сјјө колө правөһнөја быдтыны, бура вердны да бура дөһөритны. Өшкөс колө һөтгаһыс кукаһ дорыг, буржыка вердны, бур производө-тель артмө сөһын јона вердөһөн. Мукөд торјассө колө сјқжө сетны, кықик і кукаһөс

2) Первоја ужалан вонас, ошлы тырөөдны гетчө 15-20 мөскөз, сыыг уна оз ков гетны;

3) Тырөөдчөмсө колө нуөдны скөтсө кын виңигөн, сизнас тырөөдөм виңө ошлыг вынсө да ошкыс вермас өтү вонас тырөөдны 100 мөс;

4) Ошкөс колө тырөөдчыны леңны лун кежлө өтчыд, зев-кө-нын колана, поңө кыкыг, сөмын 6 час коласт вөчөм бөрын;

5) Кақтыштыг мөс динө, колө ошсө леңлыны өтчыд, унаыг четчыштыны леңны оз ков;

6) Скөтвиңаниңасө колө лөгөдны тырөөдчан станокјас; гырыг племеннөј ошјас станоктөг мөстө вермасны дојдны.

Ужалан вөлөс дөңөрйтөм

Өткымын колхозјас өнија кадө ышмөмабг вөвјассө трактор вылө вежөмөн. Најө лыддөны, вөв-пө, кыңи ужалан вын, өни оз-нын ков да сы вөсна, төждыгны нинөм. Тајө абу вегкыд өрнө. Сөрт, тракторөн ужавны лөгыд, сөмын мијан тракторјасыс еща-на. Сы вөсна вөв јылыг төждыгөмсө вунөдны оз-на поң. Нөшта-на јонжыка колө сы јылыг дөңвиңалунсө да вынсө дөңөрйтны.

Бур ужалан вөлыд лоө сөмын правилнөја быдтөмөн да дөңөрйтөмөн. Ужавны најөн колө заводитны, сөмын 3,5-4 арөссаң. Зев-кө-нын ужөдныс јона колө да јөрмөмыд

поџо куім арөссан, ужодны кокниджык уж
вылын. Вывті-кө томөн вөлөс ужодан, кор
сылөн вынјорыс ез-на јонмы, вермас дојмы-
ны да ужалан вынсө воштас, сіџ-жө вје-
лөсөгжык лооны.

Вөвјаслы оланіныс колө лоны сещөм-жө
кущөмөс індім јөла скөтлы. Медга колө ку
чік вывсө сөстөма віңны. Сөкыд уж ужалө
гөн, вөлыд јона пөгалө да һажтыс кучік
вылас пуксө. Сы вөсна ловгөн тујјасыс туп-
кысөны. Ужалөм бөрас колө вөвтө ыркөд-
ыштны да бөрыннас весавны щөткаөн. Уж
вывеыс дугөдөм бөрын колө гөн вывсө
прөста чышкыны. Вөвјасөс вердөм ногыс
торјалө, мөсјас вердөм дорыс. Вөвлөн да
мөслөн желудөкыс абу өткодөс. Сөмын вө-
лыдлы, мөсјаслы моз-жө, сојөм бөрас колө
спокој, мед буржыка верміс сојансө һебџөд-
ны. Мед, ескөн, вөвлыс зөһвіҗалунсө кутны,
сіјөс көлө вердны со кущөм правіләјас
герҗи:

1) Тузөн (зөрјөн) вердтөџ первој колө
јуктавы;

2) Вердөм бөрын колө часөн жынјөн
шөјтчөдны;

3) Ужалөм бөрын, вердны, јуктавы,
часөн жынјөныс воҗжык оз ков;

4) Вердны колө нормаөн, вьл сојан вы-
лө колө вуҗөдны һөжјөнікөн.

Медым вöлыд бура ужалис, колö бурмөд-ны сылыг көрымсö да воçö вьлө јонжыка дөзө-ритны сјјс, мед кыз шуасны јажсө кутис.

Медым вöлыд доньвјчалунсö кутис, колö бурөща ужөдны вьн сертi. Сөкыда-кө ужө-дн, вöлыд әикөз, вермас сувтны. Ужөдөм бөрын вөлөс колö торја јона дөзөритны. Ужалигас бура вөфигчыны, лым пыщкө ке-лөдны колö лымсö талөбөмөн. Гөжөмын, жар дырјi. колö ужсө дугөдлыны да вөвсө сувтөдлыны гөж сажс, мед, егкө ез ло сол-нечнөј удар да вјңны лөз, номјас сөјөмыс. Ужалигөн, медса-нын сөкыд уж дырјi, колö шөјтчөдыштавны. Шуам, 2,5-3 час, вөласа уж бөрын колö шөјтчөдны час четверт, ли-бө час жьн мында. Öбөдјас дырјi, колö шөјтчөдны дыржык—2-2,5 мында. Еша вьлө суткiнас вөлыдлы колö сетны шөјтчөгсө час дас, либө даскык кымын. Колө вјңөдны мед сјјссыс вөвсө ез дојд да бура пөлломас ө-балис. Вөвлыг доньвјчалунсö вјңөмөн, сјјс бура вөфитөмөн, пөчө немпомсө кузжыка нужөдны да сылыг бур рөдсө пөккөдны. Скөтјасөс дөзөритөм јылыг гөжөма гырыс нi-галас. Сөмын жөнiдiка вiсталөмјассыс пөчө вјңыны, мыј скөтөс дөзөритөм абу әик көк-нiд уж. Колөны југыд, шоньд, сөстөм, көс, бура ужалана вентилатсјјаа торја өланiнјас. Бур результатјас лөоны сөмын сек, көр бура тутам скөтөс дөзөритны кужны.

Öтка крестана овмөсјасын та гертї оöкыд
вöчны да оз вермыны. Колхозјас овмөсын
вермасны вöчны да вермасны воöдчыны
колана результатјасö.

5. Скөтöс дөзөритöмын зооминимум пазкөдөм

Лыда меропрїяттөјас, кодјастөг оз поз
вїзны культурнөја скөтöс, лөб скөт дөзөритö-
мын зооминимум:

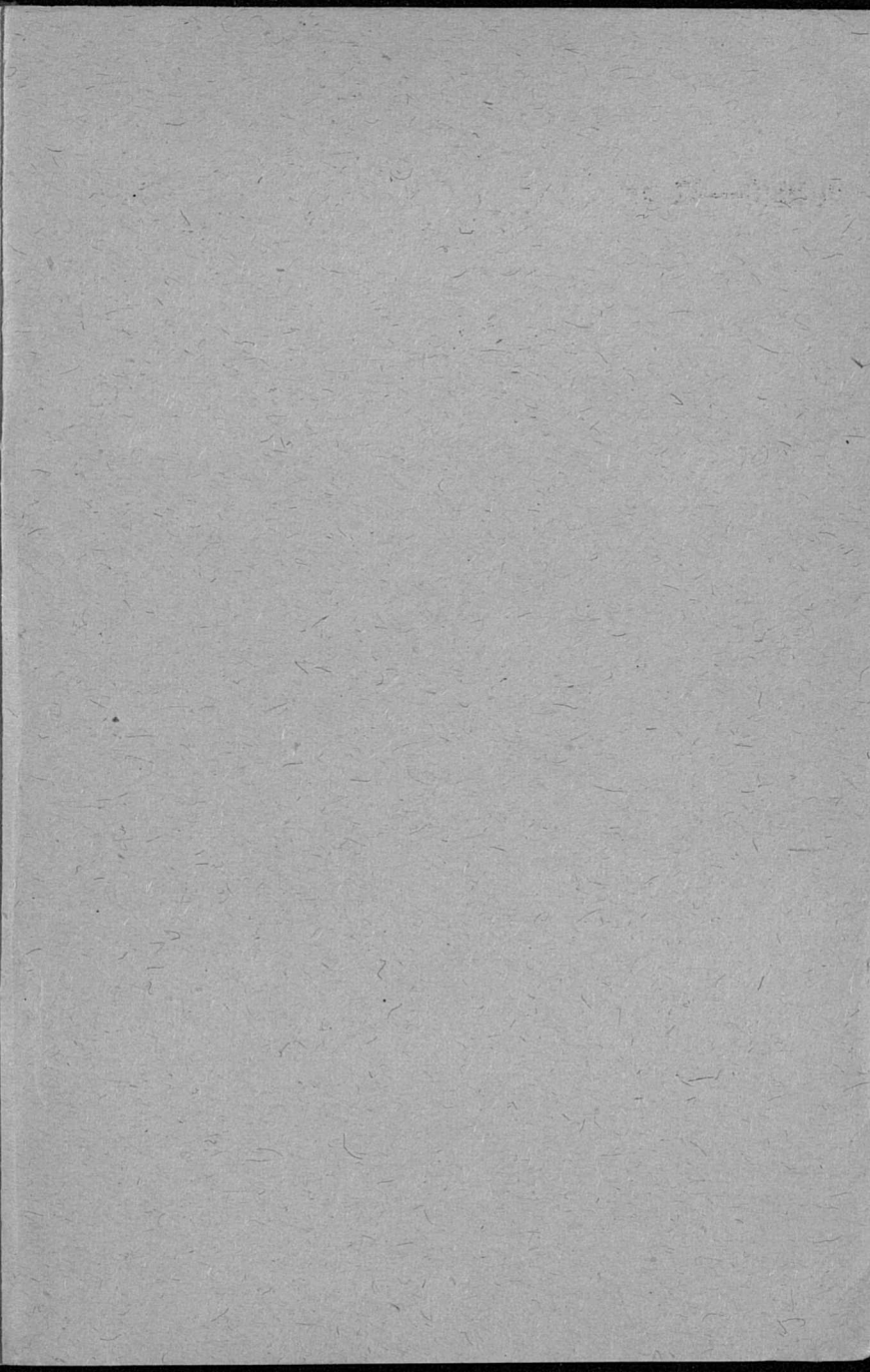
- 1) Вöчны шоныд, чїстөј, југыд, бур вен-
тилатсїјаа кујөд зыртана скөт вїзанїјас;
- 2) Скөтвїзанїјасө іңас местаө волсавны
трундаөн (торф);
- 3) Скөт оланінө лөбөдны бур јуктазанін;
- 4) Быдлун колө скөтјасөс чїстїтны щөт-
каөн;
- 5) Скөтјаслыг ыжјасөсө щөщөдлыны да
весавлыны.
- 6) Төлын, кор ывлаыс абу зев көзды да
төла, скөтјасөс колө быдлун леңлывлыны сөс-
төм сынөд вылө;
- 7) Гожөмын скөтöс вїзны бурмөдөм пөскөтї-
на вылын, кодї скөт картајассаң абу ылынөз;
- 8) Скөтöс јукталан інсө колө весавны да
торјөдны пөскөтїнагыс;
- 9) Скөт пөскөтїнаын вїзны колө сетны
опытнөј пастуклы;
- 10) Кукаңјасөс да өшпїжанөс пөскөтїнаын
сің-жө, скөт картајасын, вїзны торјөн ғырыг

23) Пөскөтүна вылыг скөтөс жөрттөз, колө
скөтвиқанінсө весавны да дезинфектсирүйтны;

24) Скөтјас дінө колө, частөжык корлыны
ветерінарөс;

25) Пөскөтүнасань ылөжык колө лөсөдны
кулөм скөт гуаланін (кладбіще).

Инв. № 4143

25341

	Коми-3
2	879

доныс—22 ур.